

OULU

Oulu Capital
of Northern
Scandinavia

Aluetietokannat ajan tasalle

Hankeraportti

Anne Vesala, Maija Saraste
Oulun kaupunginkirjasto
12.12.2016

12.12.2016

Sisällys

1	Johdanto	2
2	Hankkeen lähtötilanne.....	2
2.1	Ostrobotnia-alue tietokanta.....	2
2.2	Pakkala-kirjailijahakemisto.....	4
3	Hankkeen organisoituminen ja talous.....	5
3.1	Ohjausryhmä	5
3.2	Talous	5
4	Hankkeen toteutus.....	6
4.1	Ostrobotnia 1998-2016.....	6
4.1.1	Viitteiden siirto.....	7
4.1.2	Huomioita Ostrobotnian sisältämistä aineistoista	8
4.2	Pakkala-kirjailijahakemisto 2005-2016.....	9
4.3	Aleksis K:n pakinoiden digitointi	10
5	Koulutukset ja esittelyt	11
6	Yhteenveto	12
	Lähteet.....	12
	Liite 1: Ostrobotnian eri tulevaisuuden vaihtoehdot	13

12.12.2016

1 Johdanto

Uudet kirjastojärjestelmät ja luettelointiformaattien vaihdokset kohdistavat kirjastoihin monenlaisia paineita. Oulun kaupunginkirjaston tavoite oli siirtyä uuden kirjastojärjestelmän käyttöön vuoden 2016 alussa. Samassa yhteydessä kirjaston tuli siirtyä käyttämään MARC 21-tiedontallennusformaattia aiemman FINMARC-formaatin sijasta. Koska kirjaston ylläpitämät alueelliset tietokannat Ostrobotnia ja Pakkala olivat pohjautuneet FINMARC-formaatille, myös niille tuli löytää uusi ratkaisu. Asian selvittämiseksi päätettiin käynnistää oma hanke Aluetietokannat ajan tasalle.

Tämän hankkeen tavoitteena oli:

- Selvittää Ostrobotnian käyttö ja tallennustilanne.
- Käydä neuvottelut alueen keskeisten aineistontuottajien kanssa siirtymisestä viitetiedoista kokotekstitietojen tallentamiseen. Kiinnostuksen kohteina olivat etenkin luetuimmat alueelliset sanomalehdet.
- Selvittää Ostrobotnian MARC 21-kelpoisuus ja valmistella aluetietokannan konversiota.
- Selvittää, kehitetäänkö Ostrobotniaa tulevaisuudessa omana erillisenä tietokantanaan, osana OUTI-tietokantaa vai osana jotakin kansallista aluetietokantaratkaisua.
- Selvittää Ostrobotnian mahdollisuudet päästä Finnaan.
- Löytää ratkaisu kirjailijatielokanta Pakkalan tulevaisuudelle. Jatkon kannalta tietokannan MARC 21-kelpoisuus on saatava ratkaistua.
- Tutkia Pakkala-kannan hakukelpoisuus kansallisissa asiakaskäyttöliittymissä.
- Tehdä Ostrobotnia ja Pakkala saavutettaviksi myös Googlen kautta.

Oulun kaupunginkirjaston Aluetietokannat ajan tasalle -hankkeen käynnistymiseen vaikutti myös Tampereen kaupunginkirjaston hallinnoima hanke *Selvitys aluetietokannoista ja niiden tulevaisuudesta*, jossa kartoitettiin erilaisten alueellisten tietokantojen ja verkkosivustojen määrää, laajuutta ja nykytilannetta (2013-2014). Hankkeessa myös selvitettiin, millaisia vaihtoehtoja alueellisen tiedon säilytykseen olisi tarjolla. Selvityksessä ilmeni, että suurin osa aluetietokannoista oli yhä FINMARC-pohjaisia. Yhtenä aluetietokannan vaihtoehtona oli hajauttamisen lisäksi myös keskitetty ratkaisu, jossa kirjastoilla olisi yhteinen aluetietoa sisältävä tietokanta. (Jauhonen et al. 2014.)

2 Hankkeen lähtötilanne

2.1 Ostrobotnia-alue-tietokanta

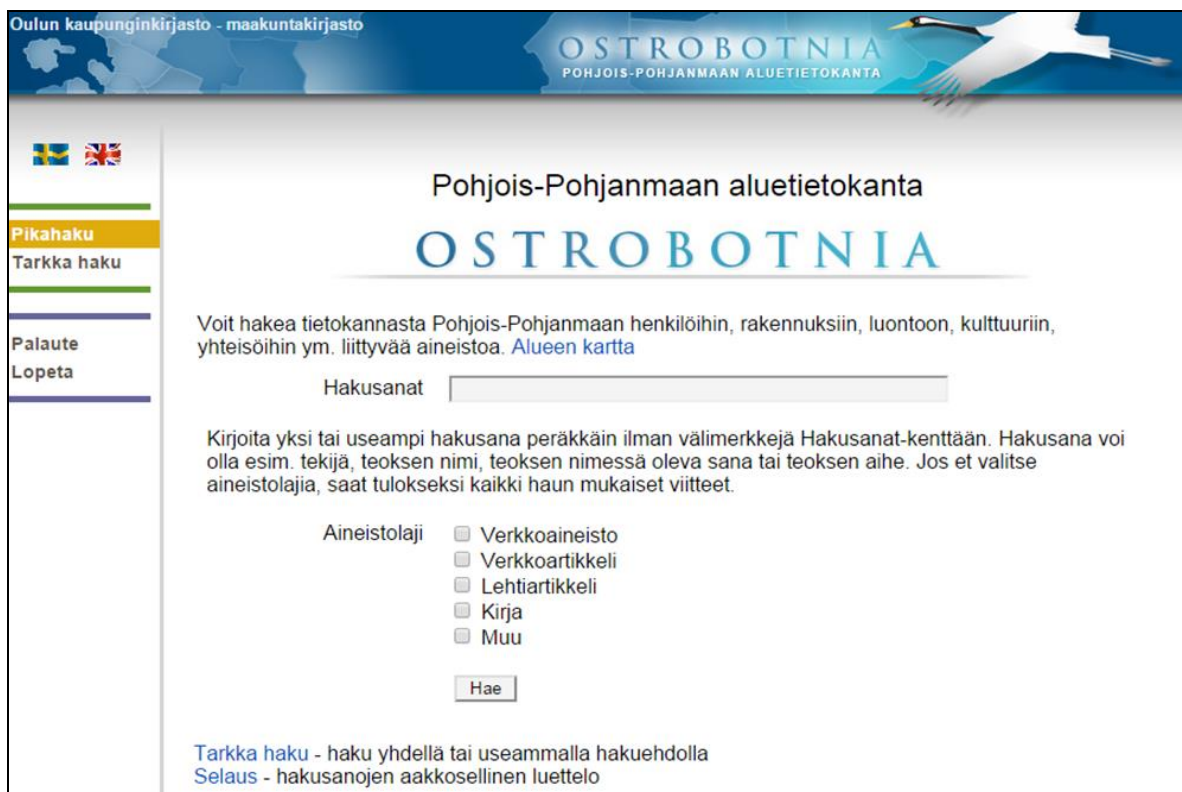
Ostrobotnia-alue-tietokanta avattiin 20.8.1998. Tietokannan pohjana oli Oulun kaupunginkirjaston vanha viitekortisto, joka sisälsi viitteitä Pohjois-Pohjanmaan alueen historiaan, paikkoihin, ihmisiin ja kulttuuriin. Tietokantaan tallennettiin heti alusta alkaen artikkeliviitteiden lisäksi myös monografiatietoja. Yksi syy tietokannan perustamiseen oli se, ettei 1990-luvulla pidetty mahdollisena alueellisten viitetietojen tallentamista kansallisiin tietokantoihin. Tallennus oli alusta alkaen hajautettu Pohjois-Pohjanmaan alueelle, mikä takasi paikallisen aineiston päätyminen tietokantaan koko alueelta. Ostrobotnian tallennus-alusta oli FINMARC-formaatti ja tallennus tehtiin PallasPro-järjestelmällä.

12.12.2016

Ostrobotnia oli kooltaan ja sisällöltään laajin suomalainen aluetietokanta. Se sisälsi yhteensä yli 150 000 viitettä, joista:

- 110 000 sanoma- ja aikakauslehtiviitettä 983 eri lehdestä
- n. 18 000 kokotekstiartikkelia (lähinnä sanomalehti Kalevasta)
- kirjoja ja nuotteja lähes 20 000 nidettä
- av-aineistoa vähän yli 3 000 kpl
- kuvataallenteita noin 160 kpl
- verkkosivuja reilut 1 000.

Tietoja tallennettiin säännöllisesti noin 18 lehdestä vuonna 2015.

Kuva 1. Ostrobotnia-alue tietokannan hakunäkymä.

Ostrobotnian tavoitteet olivat eri paikoissa hajallaan olevan ja eri tahojen tuottaman Pohjois-Pohjanmaata koskevan tiedon kokoaminen yhteen, alueellisten kokoelmien käytön tehostaminen ja aineiston saatavuuden parantaminen. Ostrobotnia olikin vuosien ajan alueellisen tiedonhaun tärkein väline, jonka käyttöön opastettiin erityisesti alueellisten tiedonhakujen yhteydessä. Aluetietokanta oli hyödyllinen tiedonlähde silloin, kun haun aihe liittyi selvästi Pohjois-Pohjanmaan historiaan tai kulttuuriin. Ostrobotniasta koettiin olevan hyötyä juuri silloin, kun kirjastojärjestelmästä tai suoraan internetistä ei saatu relevantteja tuloksia paikalliseen tiedonhaun.

Yksi Ostrobotnian laaja ja tärkeä kokonaisuus olivat sanomalehti Kalevan artikkelit, jotka käsittelivät Pohjois-Pohjanmaata. Kiinnostavat ja tiedontarpeiden kannalta merkittävät artikkelit tallennettiin ns. kokotekstinä Oulun kaupungin palvelimelle. Artikkelit kuvailtiin Ostrobotniaan lähes reaaliaikaisesti ja kuvailutietoihin liitettiin linkki koko artikkeliin. Tämä ratkaisu nopeutti merkittävästi tiedonhakua ja mahdollisti tiedonhaun tuloksien arvioinnin heti haun yhteydessä.

12.12.2016

2.2 Pakkala-kirjailijahakemisto

Pohjois-Pohjanmaan kirjailijahakemisto Pakkalan tiedot oululaisista kirjailijoista julkistettiin Oulun 400-vuotisjuhlien yhteydessä syksyllä 2005. Vuoden 2007 aikana hakemisto laajennettiin kattamaan kaikki pohjoispohjalaiset kirjailijat. Hakemistoa täydennettiin jatkuvasti.

Pakkala-kirjailijahakemisto sisälsi vuoden 2015 lopussa tietoja 833 kirjailijasta. Hakemistossa oli tietoa Pohjois-Pohjanmaalla syntyneistä, koulua käyneistä tai merkittävän osan elämästään alueella asuneista kirjailijoista, harrastajakirjoittajista ja sarjakuvataiteilijoista. Itsenäisyyden ajalta mukana olivat kirjailijat, jotka ovat julkaisseet ainakin yhden kaunokirjallisen teoksen. Aiemmiltä vuosisadoilta hakemistoon oli otettu myös lehdissä ja kalentereissa julkaisseita kirjailijoita. Hakemiston perusaineisto oli koottu erilaisista julkisista lähteistä ja sitä täydennettiin kirjailijoille suunnatuilla kyselyillä. Elämäkertatietojen lisäksi mainittiin kaunokirjalliset teokset, aforismi- ja esseekokoelmat, muistelmat ja matkakirjat. Kirjailijakohtaiset tiedot linkitettiin Oulun kaupunginkirjaston aineistotietokantaan ja aluetietokanta Ostrobotniaan.

Pakkala Kirjailijahakemisto

Haku tietokannasta

Kirjailijan nimi: - Kaikki -

Kirjallisuudenlaji: - Mikä tahansa -

Kotipaikka: - Mikä tahansa -

Sukupuoli: kaikki mies nainen

Tuotannon alkukieli: - Kaikki -

Julkaisuajankohta: - Mikä tahansa -

Hae Tyhjennä

Voit hakea yhdellä tai useammalla hakutekijällä. Valitse alasvetovalikosta hakutekijä (kirjailija, kirjallisuuden laji, kotipaikka, sukupuoli, tuotannon alkukieli tai julkaisuajankohta) ja paina Hae.

Kirjailijaa voit hakea kirjailijan nykyisellä tai entisellä nimellä, salanimellä tai nimimerkillä. Nimimerkit ovat aakkosissa ennen muita nimiä.

Kuva 2. Pakkala-kirjailijahakemiston hakunäkymä.

Pakkalasta oli mahdollista hakea kirjailijoita teosten julkaisuajankohdan, kirjallisuudenlajin, kotipaikan, tuotannon alkukielen tai sukupuolen mukaan. Keskeistä Pakkalassa oli sen tarjoama alueellinen näkymä ja kirjailijatietojen hakumahdollisuudet paikkakunnittain ja vuosiluvuittain. Pakkala-kirjailijahakemisto oli tärkeä ja monessa tapauksessa ainoa tiedonlähde oma- ja pienkustanteina julkaisseista kirjailijoista (Kuva 2).

12.12.2016

3 Hankkeen organisoituminen ja talous

Hanke toteutettiin kolmessa osassa: 1.3.2015-31.5.2015, 1.10.2015-30.4.2016 ja 1.9.-30.11.2016. Hankkeen jakamiseen erillisiksi osiksi vaikutti OUTI-kirjastojärjestelmän vaihto PallasProsta Kohaan joulukuussa 2015.

3.1 Ohjausryhmä

Hankkeeseen palkattiin hanketyöntekijäksi kirjastonhoitaja Anne Vesala ajalle 1.3.2015-31.5.2015 ja 1.10.2015-30.4.2016 sekä Jaana Märsynaho ajalle 1.9.-30.11.2016.

Ohjausryhmän jäsenet:

Maija Saraste, kirjastotoimen apulaisjohtaja, ohjausryhmän pj.

Heidi Karhu, palvelupäällikkö

Irma Kyrki, kirjastonhoitaja

Jaana Märsynaho, kirjastonhoitaja

Anne Vesala, projektityöntekijä

Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana 13 kertaa. Lisäksi pidettiin kaksi työkokousta pienemmällä kokoonpanolla.

3.2 Talous

Hankkeen toteuttamiseksi haettiin Pohjois-Pohjanmaan Aluehallintovirastolta rahoitusta 37 000. Tämä rahoitus myönnettiin hankkeelle vuonna 2014. Omarahoitusosuudeksi arvioitiin 11 800 euroa.

Hankkeen budjetti

henkilöstökulut	46 800e
vuokrat	0 e
aineet, tarvikkeet ja tavarat	1000 e
palvelujen ostot	0 e
matkakustannukset	1 000 e
yhteensä	48 800 e

Toteutuneet kulut

henkilöstökulut (palkattu)	36 150 e
kirjaston oma työpanos	17 460 e
vuokrat	0 e
asiantuntijapalvelujen osto	1 324 e
matkakustannukset	103 e
yhteensä	55 037 e

Toteutuneista kuluista hankkeen omarahoitusosuus oli 18 037 euroa eli 31,7 % hankkeen kokonaiskuluista.

12.12.2016

4 Hankkeen toteutus

4.1 Ostrobotnia 1998-2016

Hanke aloitettiin selvittämällä aluetietokanta Ostrobotnian käyttöä ja tallennustilannetta. Käyttökysely päätettiin kohdistaa Oulun kaupunginkirjaston toimipisteisiin. Kyselyssä selvitettiin Ostrobotnia-hakujen ja hakutuloksissa olleiden Kalevan kokotekstien lukumäärää aikavälillä 15.4.-15.5.2015. Vastauksia tuli 18 kappaletta. Ostrobotnian käyttö oli keskittynyt kyselyn perusteella pääkirjastoon. Lähikirjastoista vain kahdessa oli tehty Ostrobotnia-hakuja. Kyselyn perusteella Ostrobotniaa käytetään Oulun kaupunginkirjastossa noin kerran päivässä (hakuja 29 kappaletta kyselyn aikana). Kalevan kokotekstejä saadaan lähes joka haun tuloksena.

Hankkeessa selvitettiin myös Ostrobotnian tallentamista sekä maakunnallisesti että Oulun kaupunginkirjastossa. Huhtikuussa 2015 tehdyn kyselyn perusteella tallennustyötä oli tehty vuoden alusta kuudessa kirjastossa, useissa muissa kirjastoissa tallennusta aiottiin aloittaa tallennus vuoden aikana. Oulun kaupunginkirjastossa aktiivista tallennustyötä tammi-huhtikuussa 2015 ilmoitti tehneensä kuusi henkilöä.

Selvitys aluetietokannoista ja niiden tulevaisuudesta -hankkeessa koottiin eri vaihtoehdot kirjastojen aluetietokannoille seuraavasti (Jauhonen et al. 2014):

- oma tietokanta, joka sopii erityisesti pelkille viitteille
- keskitetty, kirjastojen yhteinen aluetietokanta esim. niin, että eri paikkoihin hajautetut alueelliset aineistot olisivat haettavissa yhdestä käyttöliittymästä
- hajautus, joissa esimerkiksi digitoitu aineisto siirrettäisiin kirjastot.fi:n Digi – yleisten kirjastojen digitoitua aineistoa -palveluun, monografiat Melindaan ja artikkeliviitteet Artoon.

Kirjastonjohtajien neuvottelupäivillä Oulussa 9.-10.10.2014 keskusteltiin yleisten kirjastojen kesken alueellisten tietokantojen tilanteesta. Monet kirjastot olivat suurten paineiden alla mm. järjestelmänvaihdosten vuoksi, eikä keskustelun perusteella löytynyt osallistujia mahdolliseen yhteiseen hankkeeseen. Oulun kaupunginkirjastossa haluttiin kuitenkin löytää ratkaisut aluetietokannan toiminnan turvaamiseksi, eikä jääty enää odottamaan muiden kirjastojen ratkaisuja.

Vaihtoehdot Ostrobotnian tulevaisuudelle olivat (liite 1):

- Ostrobotnian hajauttaminen eri tietokantoihin
- Ostrobotnian jatkaminen FINMARC-pohjalla PallasProssa
- Ostrobotnian viitteiden liittäminen aineistotietokantaan
- keskitetty aluetietokanta yhdessä muiden kirjastojen aluetietokantojen kanssa

Pohjois-Pohjanmaan alueen kirjastojen kanssa keskusteltiin Ostrobotniasta maakuntakirjastokokouksessa 29.5.2015. Kokouksessa Oulun kaupunginkirjaston apulaisjohtaja Maija Saraste esitteli eri ratkaisuvaihtoehdot Ostrobotnian tulevaisuudelle ja mielipidettä kysyttiin kaikilta läsnä olevilta kunnankirjastojen edustajilta. Ostrobotnian artikkeliviitteiden lisääminen ARTO-artikkeliviitetietokantaan ja siten Ostrobotnian hajauttaminen sai yksimielisesti kannatusta.

Hankkeessa tehdyn arvion mukaan ei pidetty järkevänä jättää aluetietokantaa FINMARC-formaattiin ja ylläpitää PallasPro-järjestelmää aluetietokannan vuoksi kirjaston muun aineistotietokannan siirtyessä MARC 21 -formaattiin ja avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmään Kohaan. Ostrobotnian palvelimen vanhentuminen

12.12.2016

vauhditti ratkaisua siirtymisestä pois PallasPro-järjestelmästä. Ainoana realistisena vaihtoehtona pidettiin Ostrobotnian hajauttamista.

Artikkeliviitteet päätettiin siirtää Kansalliskirjaston ylläpitämään ARTO-artikkeliviitetietokantaan (Kuva 3). Perustelut ARTO-artikkeliviitetietokantaan siirtymiseen olivat ARTOn kansallisen näkyvyyden ja Finna-kelpoisuuden lisäksi taloudelliset syyt: oma aluetietokanta vaatii kehittämisresursseja sekä taloudellista panostusta. Asiakkaille on myös kätevämpi käyttää yhtä tietokantaa artikkeliviitteiden etsimiseen riippumatta siitä, onko haun aihe paikallinen. Kansalliskirjastossa oltiin valmiita ottamaan Ostrobotnian aineisto, konvertoimaan se ja lisäämään ARTO-viitetietokantaan. Ennen siirtoa Ostrobotniaa siivottiin hiukan, mm. poistettiin muutaman artikkelin sisältäviä lehtiä, joista osa oli myös vieraskielisiä. Yhteensä viitteitä poistettiin noin 2 500 kappaletta. Lehtinimekkeiden määrä väheni merkittävästi, noin 490 nimekkeellä. Lisäksi tarkistettiin lehtien ISSN-numerot, jotta tuplatietueita syntyisi mahdollisimman vähän.

The screenshot shows the ARTO search interface. At the top, there is a green header with the 'Arto' logo on the left and navigation buttons for 'Haku', 'Lopetus', 'På svenska', and 'In English' on the right. Below the header, the main content area is white. On the left, there are three search options: 'Perushaku', 'Tarkennettu haku', and 'Tekijähaku'. The 'Perushaku' option is selected. Below these options, there is a search form with the following fields: 'Hakusana(t):' (text input), 'Hakutyyppi' (dropdown menu set to 'sanahaku'), 'Haun rajaus' (dropdown menu set to 'Kaikki aineisto'), and 'Näytä' (dropdown menu set to '10 viitettä/sivu'). There are two buttons: 'Hae' and 'Poista valinnat'. Below the search form, there is a small text block: 'Hakuohje: Kirjoita hakusana(t). Käytä kysymysmerkkiä (?) hakusanan katkaisuun: browser?. Käytä fraasin / lauseen ympärillä lainausmerkkejä: "world wide web". Haun rajaus ei toimi selaushaissa.' At the bottom of the page, there is a green footer with the text 'Haku', 'Opastus', and 'Tietoa ARTOsta'.

Kuva 3. ARTO-artikkeliviitetietokannan hakunäkymä.

4.1.1 Viitteiden siirto

Kirjastojärjestelmäntoimittajalta Axiellilta tilattiin kolme eri tietokantakopiota Ostrobotniasta: ensimmäiseen, laajimpaan, tulivat kaikki artikkeliviitteet kesäkuulle 2015 saakka. ARTOon siirrettiin noin 100 000 viitettä lähes 500 lehtinimekkeestä. Ennen siirtoa kokonaisuudesta karsittiin tiedoiltaan puutteellisia tai muutoin hajanaisia viitteitä.

12.12.2016

Tietokantakopion ottamisen jälkeen viitteiden tallennusta Ostrobotniaan jatkettiin normaalisti. Tietokantakopio toimitettiin Kansalliskirjastolle tutkittavaksi. Tavoitteena oli saada varmuus tietokannan sisältämien viitteiden luettelointitason riittävydestä. Tämän jälkeen Kansalliskirjasto konvertoi tietokantakopion ja lisäsi sen ARTO-artikkeliviitetietokantaan. Yhteyshenkilönä Kansalliskirjastossa oli tietojärjestelmäpäällikkö Lassi Lager.

Viitteiden tallennus Ostrobotniaan lopetettiin 31.10.2015. Tallennuksen lopettamisesta tiedotettiin kaikille Pohjois-Pohjanmaan kirjastoille ja Oulun kaupunginkirjastossa. Marraskuussa 2015 Ostrobotniasta otettiin toinen, pienempi tietokantakopio, joka sisälsi tallennetut viitteet kesäkuusta lokakuuhun vuonna 2015. Tietokantakopio toimitettiin myös Kansalliskirjastolle konvertointia varten. Kansalliskirjasto lisäsi myös pienemmän tietokantakopion sisältämät viitteet ARTO-artikkeliviitetietokantaan.

Ostrobotniasta otettiin vielä kolmas, xml-muotoinen tietokantakopio, joka sisälsi Ostrobotniaan kuvaillut verkkoaineistot. Ostrobotnian sisältämä verkkoaineisto koostui pääasiassa KirjastoVirma-sivuston artikkeleista, jotka käsittelivät pohjoispohjalaista kulttuuria, paikallishistoriaa ja perinnetietoa. Aluksi suunnitelma oli konvertoida tietokantakopion sisältö MARC 21-formaattiin ja siirtää OUTI-tietokantaan. Kolmannen tietokantakopion suhteen ratkaisut ovat kuitenkin vielä tekemättä. Syynä on se, että KirjastoVirman kuvagalleria toimii Omekalla ja artikkelit ovat Drupal-pohjaisessa tietokannassa. Molemmat niistä tuottavat OAI-PMH-syötettä (Mereltä tuntuville 2014). Syötteet tekevät KirjastoVirmasta Finna-hakukelpoisen. Tavoitteena on siis saada KirjastoVirman sisällöt näkymään Finnassa suoraan.

4.1.2 Huomioita Ostrobotnian sisältämistä aineistoista

Ostrobotniaan oli tallennettu myös Oulun kaupunginkirjaston maakuntakokoelman monografia-aineisto, kuten esimerkiksi kirjat, LP-levyt, CD-levyt, nuotit ja kartat. Ne kopioitiin automaattisesti kaupunginkirjaston aineistotietokannasta, eikä niitä siis luuteloitu erikseen Ostrobotniaan. Ostrobotnian ylläpidon päättymisellä ei siten ollut merkitystä maakuntakokoelman aineistolle, koska tiedot olivat jo kirjaston varsinaisessa tietokannassa.

Digitoidut Panun pakinat oli luuteloitu ainoastaan Ostrobotnia-tietokantaan. Näiden suhteen tehtiin päätös Digi – yleisten kirjastojen digitoitua aineistoa –palvelun ja Kansalliskirjaston ARTO-artikkeliviitetietokannan välillä. Lopulta päädyttiin ARTO-artikkelitietokantaan mm. sen Finna-kelpoisuuden takia. Pakinoiden kokotekstit jäivät yhä Oulun kaupungin palvelimelle ja niihin muodostettiin linkki ARTO-artikkeliviitetietokannasta. Panun pakinat lisensoitiin CC BY-NC-ND – Nimeä-Eikaupallinen-Eimuutoksia -lisenssillä ja huomautuksella. Pakinoiniin lisättiin vielä huomautus tekijänoikeuksista, jotka ovat Atte Kalajoen perikunnalla.

Veikko Juntusen digitoidut nuotit olivat jo OUTI-tietokannassa, joten ne siirtyivät Koha-järjestelmään muun kirjastoaineiston kanssa. Hankkeessa päädyttiin varmistamaan, että Veikko Juntusen digitoidut nuotit löytyvät ja niiden luutelointi on Koha-järjestelmässä riittävä.

Kalevan artikkelit muodostivat ylivoimaisesti tärkeimmän kokonaisuuden Ostrobotnia-alue-tietokannassa. Asiakkaiden tiedonhakuja helpottaa, että artikkelit ovat luettavissa suoraan verkosta. Artikkelien tekstien liittäminen Ostrobotniaan luuteloituihin viitetietoihin tapahtui aiemmin suullisella sopimuksella Kalevan kanssa. Hankkeessa laadittiin kirjallinen sopimus ja kokotekstit lisensoitiin CC BY-NC-ND – Nimeä-Eikaupallinen-Eimuutoksia -lisenssillä. Kalevan kanssa sovittiin myös, että jokainen artikkeli olisi merkitty niin, että artikkelin lähde, Kaleva, näkyisi. Lisenssitieto ja tieto artikkelin lähteestä lisättiin kaikkiin artikkelitietueisiin.

12.12.2016

4.1.3. Tallennustyön jatkaminen

Kansalliskirjaston kanssa on sovittu, että Oulun kaupunginkirjaston Ostrobotnia-kokoelman tiedontuottajatunnus on Om. Jatkossa tallennus tehdään Kansalliskirjaston kehittämällä ARTIVA-lomakkeella, mikä mahdollistaa kokotekstien liittämisen mukaan artikkeliviitteeseen. Tallennusta jatketaan hajautetusti Pohjois-Pohjanmaan alueella niin, että on tallentajilla on henkilökohtaiset käyttötunnukset tallennusta varten. ARTIVA-lomakkeella lisätyn artikkelin tiedontuottajatunnus on ARTIVA Om. Tallentajille järjestettiin ARTIVA-lomakkeen käyttökoulutus, jossa käytiin läpi ARTO-tietokannan tallentamisen periaatteet ja artikkeleiden valinta. Tallentajia osallistui koulutukseen 11 henkilöä. Syksyllä 2016 kunnankirjastot ovat tallentaneet alueensa lehdistä viitteitä Artoon. Tallennuksen kokonaistilanne vuoden 2016 osalta on hyvä.

4.2 Pakkala-kirjailijahakemisto 2005-2016

Pakkala-kirjailijahakemiston etu suhteessa muiden suomalaisten kirjastojen kirjailijatietoja sisältäviin palveluihin oli sen selkeä hakunäkymä. Kirjailijahakemistoon kerättyjä kirjailijatietoja pidettiin tärkeänä kokonaisuutena ja niiden päivittämiseen käytetty työ haluttiin säilyttää. Pakkala-kirjailijahakemiston jatkaminen vanhalla palvelimella ja ei kuitenkaan ollut mahdollista palvelimen vanhentumisen takia. Pakkala-kirjailijahakemiston suhteen eri vaihtoehdot olivat:

- hakemiston lakkauttaminen ja tietojen siirto johonkin toiseen tietokantaan
- tai tietojen tallentaminen toistaiseksi ja hakemiston lakkauttaminen.

Eri vaihtoehdoista selvitettiin ensiksi Kirjasampo.fi-palvelun jatkokehitystä. Kirjasampo.fi on kansallinen kaunokirjallisuuden verkkopalvelu, jonka avulla voidaan tavoittaa yleisö eri puolilta Suomea. Kirjasampo.fi:n tekniset ratkaisut eivät olleet täysin hankkeen tavoitteiden mukaisia, esimerkiksi haku paikkakuntaakohtaisesti tai eri vuosilta ei toiminut kuten Pakkalassa (Kuva 4). Teknisistä ratkaisuista ja toivotusta kehityssuunnasta oltiin yhteydessä Kirjasampo.fi:n toimituskuntaan. Lopulta hankkeessa päädyttiin lisäämään Pakkala-kirjailijahakemiston tiedot Kirjasampo.fi-palveluun sen tarjoaman näkyvyyden vuoksi.

Hankkeessa Pakkala-kirjailijahakemiston 833 kirjailijatieta verrattiin Kirjasammon sisältämään tietoihin. Kirjailijoiden tiedot päivitettiin ja puuttuvien kirjailijoiden tiedot lisättiin Kirjasampon. Kirjasammon kirjailijatietoihin lisättiin linkkejä Oulun kaupunginkirjaston uudistetuille kirjallisuussivuille, esim. Pohjoista kirjallisuutta –sivustolle, ja päivitettiin kirjailijoiden tuotanto, jos tietoa uusista teoksista ei ollut jo Kirjasammon ennestään. Lopuksi vielä verrattiin Pakkalan kirjailijalistausta Kirjasammon Pohjois-Pohjanmaan alueen kirjailijoihin. Näin Kirjasammon alueellisella rajoituksella *Pohjois-Pohjanmaa* löytyvät kaikki Pakkalan kirjailijat.

12.12.2016

The screenshot shows the Kirjasampo.fi website. At the top, there is a navigation bar with the logo and the text 'Kirjasampo.fi'. Below the navigation bar, there is a search bar with the text 'Haku: Hae tekijöitä, teoksia, teemoja...'. The main content area is divided into several sections. On the left, there is an 'Info' section with social media icons and text about the website's mission and services. On the right, there is a 'Uusi käyttäjä?' section with a registration link and a 'Kirjablogit' section with a recent blog post about Indiana Jones.

Kuva 4. Kirjasampo.fi-verkkopalvelun informaatio sivu.

Hankkeen loppuksi käytiin lävitse Pakkalan kirjailijatiedot Wikipediasta. Kaikkien Pakkala-kirjailijoiden tietoja haettiin Wikipediasta, ja olemassa olevilta Wikipedia-sivuilta poistettiin vanhentuneita linkkejä, jotka johtivat Pakkala-tietokantaan.

4.3 Aleksis K:n pakinoiden digitointi

Hankkeen aikana päätettiin ryhtyä digitoimaan toimittaja Jukka Ukkolan nimimerkillä Aleksis K kirjoittamia pakinoita, jotka ilmestyivät sanomalehti Kalevassa vuosina 1970-2015. Pakinoita oli kaiken kaikkiaan noin 2 000 kappaletta. Aluksi digitointia teki harjoittelija Matti Lintilä 1.9.2015 alkaen. Harjoittelun loppumisen jälkeen tammikuussa 2016 digitoitua pakinoita vuosilta 1970-1994 ja 2006-2015 oli edelleen yli 1 000 kappaletta. Pakinoiden digitoinnissa merkittävä apu oli toimittaja Jukka Ukkolalta saadut tekstitiedot, joiden avulla voitiin nopeuttaa työtä.

Aleksis K:n pakinoiden sijoituspaikaksi oli kaksi vaihtoehtoa: Kirjastot.fi:n Digi-palvelu tai ARTO-artikkeliviitetietokanta. Digin etuna oli mahdollisuus säilyttää digitoituja pakinoita myös muualla kuin Oulun kaupungin palvelintilassa. Koska aiemmin digitoidut Panun pakinat on jo siirretty ARTO-

12.12.2016

artikkeliviitetietokantaan, päätettiin liittää sinne myös Aleksis K:n pakinat. ARTO-tietokannan etuna on lisäksi sen Finna-hakukelpoisuus.

Aleksis K:n pakinoihin on merkitty lisenssiksi CC BY-NC-ND – Nimeä-Eikaupallinen-Eimuutoksia ja niihin on merkitty lähdetiedoksi Kaleva. Digitointia jatkoi keväällä 2016 Minna Ikonen Haukiputaan kirjastosta ja syksyllä kirjaston it-harjoittelija Janne Karjalainen. Vuoden 2016 lopussa kaikki pakinat on digitoitu ja tiedot on tallennettu ARTO-tietokantaan ARTIVA-artikkelilomakkeen avulla. Pakinoiden asiasanoittamisessa hyödynnettiin yhteistyötä Oulun ammattikorkeakoulun kirjastoalan opiskelijoiden kanssa. Opiskelijat lisäsivät harjoitustyönään asiasanoja jo digitoituihin pakinoihin.

5 Koulutukset ja esittelyt

Kansalliskirjaston kanssa käytiin neuvotteluja Ostrobotnian liittämistä ARTO-artikkeliviitetietokantaan. Tapaaminen järjestettiin Helsingissä 16.4.2015. Kokoukseen osallistuivat Oulun kaupunginkirjastosta Maija Saraste, Jaana Märsynaho ja Anne Vesala.

Oulun kaupunginkirjaston apulaisjohtaja Maija Saraste esitteli Ostrobotnian tilannetta ja vaihtoehtoja sen tulevaisuudeksi maakuntakirjastokokouksessa 29.5.2015. Osallistujia tilaisuudessa oli 25. Lisäksi hanketyöntekijä Anne Vesala esitteli hankkeen etenemistä Oulun kaupunginkirjaston yleiskokouksessa 10.12.2015. Osallistujia tilaisuudessa oli 52 henkilöä.

Hanketyöntekijä Anne Vesala ja maakunnallisesta aineistosta vastaava kirjastonhoitaja Jaana Märsynaho saivat hankkeen aikana koulutusta Voyager-kirjastojärjestelmästä, MARC 21-luettelointiformaatista ja Kirjasampo.fi:n päivittämisestä.

4.11.2015 hankkeessa järjestettiin koulutuspäivä, joka käsitteli ARTIVA-tallennuslomakkeen käyttöä ja artikkeleiden valintaa ARTO-artikkeliviitetietokantaan. Koulutus suunnattiin niille maakunnan kirjastonhoitajille, jotka aikovat jatkaa alueellisten artikkeliviitteiden tallentamista. Koulutuksessa sovittiin myös tallennusvastuut. Koulutukseen osallistui 13 henkilöä.

Ostrobotnian tallentamisen lopettamisesta ja tietokantojen ylläpidon päättymisestä tiedotettiin hankkeen edetessä useita kertoja kaikkien alueen kirjastojen sähköpostilistalla ja Oulun kaupungin sisäisessä tiedotuskanavassa. Asiasta viestittiin myös asiakkaille kirjaston kotisivujen ja lehdistötiedotteiden avulla. Myös yleisten kirjastojen yhteiseen Kirjastot.fi-palveluun lähetettiin tiedote.

12.12.2016

6 Yhteenveto

Hankkeen aikana Ostrobotnia-alue tietokanta konvertoitiin FINMARC-formaatista MARC 21 -yhtenäisformaattiin. Ostrobotnia jaettiin osiin niin, että sen artikkeliviitteet siirrettiin Kansalliskirjaston ARTO-artikkeliviitetietokantaan. Monografia-aineiston viitetiedot jäivät OUTI-tietokantaan. Hankkeessa huomioitiin eri kokotekstiaineistojen tarpeet. Kalevan artikkelit ja Panun pakinat jäivät Oulun kaupungin palvelimelle, mutta niiden viitetiedot ovat ARTO-tietokannassa, josta tiedot on linkitetty suoraan artikkeleihin. Veikko Juntusen nuotit löytyvät puolestaan OUTI-tietokannasta. Pakkala-kirjailijahakemiston tiedot päivitettiin Kirjasampo.fi-palveluun. Ostrobotniaan luetteloitujen KirjastoVirman verkkosivujen liittämistä suositellaan OUTI-tietokantaan, jos KirjastoVirman artikkeleiden osalta Finna-rajapintaa ei saada toimimaan.

Ostrobotnia-alue tietokannan ja Pakkala-kirjailijahakemiston tulevaisuus on turvattu osana kansallisia ratkaisuja. Tietokantojen ylläpidosta ja jatkokehityksestä vastaa ARTOn osalta Kansalliskirjasto ja Kirjasampon osalta Kirjastot.fi. Kustannussäästöt Oulun kaupungille ovat merkittävät, sillä palvelintilaa omille alue tietokannoille ei enää tarvita. Henkilökunta keskittyy tuottamaan sisältöä ja huolehtimaan pohjoispohjalaisen aineiston ajantasaisuudesta, eikä aikaa tarvitse käyttää ylläpitoon tai tietokantojen kehittämiseen. Päätös omasta alue tietokannasta luopumisesta oli vaikea, mutta se oli asiakkaiden kannalta selkein vaihtoehto. Artikkeliviitteiden osalta Oulun kaupunginkirjasto on jo mukana Finnassa, joten Finnan jatkokehitys koskettaa jo nyt Oulun kaupunginkirjastoa.

Pohjois-Pohjanmaan alueellisten viitteiden tallennustyö ARTO-artikkeliviitetietokantaan jatkuu aktiivisesti. ARTIVA-lomakkeella tallentaminen on nopeampaa ja helpompaa kuin FINMARC- tai MARC 21 -formaateilla. Kalevan tallennustyö ja kokotekstiviitteiden siirtäminen Oulun kaupungin palvelimelle tapahtuu Kalevan kanssa yhteisesti sovittujen ehtojen mukaisesti. Uusi kokonaisuus Aleksis K:n pakinat on saatu digitoitua valmiiksi hankkeen aikana. Tarkoitus on julkaista kokonaisuus osana Suomi100-juhluvuotta.

Oulun kaupunginkirjaston Kulttuurisivustot näkyville -hankkeen loppuraportissa todetaan, että tavoitteena on luoda yhteisiä sisältöjä muiden Oulun kaupungin kulttuurilaitosten kanssa (Rätti 2015). Yhteistyön edellytykset ovat edelleen olemassa.

Lähteet

Jauhonen, Johanna, Tonteri, Petri & projektiryhmä: Selvitys alue tietokannoista ja niiden tulevaisuudesta – projekti 3.12.2013- 30.5.2014 : loppuraportti.
http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Loppuraportti_alue_tietokantaselvitys_2014.pdf Viitattu 4.3.2016.

Mereltä tuntureille – Pohjois-Pohjanmaan alue tiedon löytyvyyden parantaminen verkkotiedonhauissa
http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/merelt%C3%A4-tuntureille-pohjois-pohjanmaan-alue_tiedon-%C3%B6ytyvyyden-parantaminen-verkkotiedonhauissa Viitattu 22.4.2016.

Rätti, Anne 2015: Kulttuurisivustot näkyville –hankeraportti.
http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=986b5818-25bb-4942-82e4-99b3e7f9a841&groupId=78400 Viitattu 29.3.2016.

12.12.2016

Liite 1: Ostrobotnian eri tulevaisuuden vaihtoehdot

Mukaiiltu hankkeen ohjausryhmän kokouksessa 9.4.2015 esitetystä mallista.

	Plussaa	Miinusta
Entisellään	<ul style="list-style-type: none"> • Ei tarvitse konvertoida • Omavarainen • Ulkoasu ym. itse päätettävissä • Ehkä myöhemmin Dublin Core? 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei tukea • Koko tietokanta voi rikkoutua jossain vaiheessa • Ei tule toimimaan ikinä Finnassa • Ongelmatilanteet hoidettava yksin • Käytettävyysoongelmat • Joudutaan olemaan ehkä riippuvaisia jostakin yksittäisestä henkilöstä • Omat resurssiongelmat? • Palvelinongelmat?
Omaan kirjastotietokantaan	<ul style="list-style-type: none"> • Tulevaisuudessa ei huolia, mitä tehdään • Tiedonhaussa tarve vain yhdelle tietokannalle • Ei tarve määritellä jo tiedonhaussa, tarvitseeko hakea muualtakin • Vähemmän ylläpidettäviä tietokantoja • Luetteloinnin taso on hyvä 	<ul style="list-style-type: none"> • Konversio tehtävä • Erottuuko aineisto riittävästi? • Oman järjestelmän ongelmat vaikuttavat Ostrobotnian aineistoon • Ostron aineisto lapsipuolen asemassa mitä tulee järjestelmän kehittämiseen tai korjauksiin • Suomessa ei toimivaa ratkaisua • Hakujen rajaaminen? Onko ongelma?
Artikkelit Artoon	<ul style="list-style-type: none"> • ARTOn käyttöliittymä asiakkaille hyvä • Arto kantaa vastuun tietokannan tasosta • Poimintaluetteloinnilla omaan tietokantaan? • Ei ole omilla harteilla • Tulevaisuudessa Finnassa? • Tietokannan siivous on hankalaa • Luetteloinnin taso on hyvä • Osittain Arton kattavuus huonompi kuin esim Aleksin • Omiin resursseihin nähden Artossa merkittävästi enemmän. • Kalevan artikkelit huonosti (2009: 6): ottaisivat ehkä mielellään 	<ul style="list-style-type: none"> • ARTOn tulevaisuus? Mitä tapahtuu? • Voyagerpohjainen • Poimintaluettelointi maksullista • Ei pystytäkään itse vaikuttamaan • Tietokannan siivous, osasta luovuttava • Ostrobotnian aineisto ei ole tieteellistä, Artossa korostetaan kuitenkin korkeakouluympäristöjä ja tieteellisyttä, jufo-luokka ym. • Artonkin resurssit rajalliset • Arto ottaa vain tietyn formaatin luetteloinnit
Yhteisjärjestelmä muiden aluetietokantojen kanssa	<ul style="list-style-type: none"> • Tietokannasta tulee merkittävä sekä kooltaan että kattavuudeltaan • Ei tarvitse olla yksin • Alueellinen kattavuus, esim Pohjois-Suomi löytyy hyvin 	<ul style="list-style-type: none"> • Vie ehkä vuosia • Päätöksenteko? • Resurssien jakaminen, onko kenelläkään aikaa? • Voidaanko odottaa ratkaisujen kanssa